

mint Csáth Géza Szabadka után Budapestet: nyüzsgő, átláthatatlan városnak, ráadásul Bécsbe dohányt bevinni tilos, csempészni kell a szalonnát és a „jó nagy átalag erdélyi sós-káposztát” is, ahogy Székely László saját kezűleg elkövette, mialatt végig gavallérok között mulatott.

A *Bécsi utazások*ban böngészhet történész (maga előtt látva a kis II. Józsefet, amint Pekri Polixéna főköttőjével babrál), filológus és az is, aki szórákoszából képzeletében Bécsét fel szándékszik építeni. Kosztolányi Dezső szerint minden nagyvárosnak jellegzetes az illata: Budapestnek pótkávészaga van, Bécsnek édessütemény-szaga. De ő nem a tizenhetedik században élt, még a tizennyolcadikban sem. Az olvasónak azonban, hogy beleszagolhasson a korabeli Bécs levegőjébe, a *Bécsi utazások*on túl a saját orrára van szüksége – legkevésbé sem az enyémmre.

BÍRÓ GERGELY

(Sajtó alá rendezte és a jegyzeteket írta
S. Sárdi Margit, Tertia Könyvkiadó, Bp.,
2001. 287 o. 2600 Ft)

A magyar olvasástanítás története

Mostanában több tévécsatornán ismételték-ismétlik a hatvanas évek legendás filmsorozatát, a *Princ, a kato-*

nát. Az egyik epizódban Kalányos Vendel honvédről kiderül, hogy analfabéta, de jószívű századosa megtanítja írni-olvasni. A botcsinálta tanító – mint ezt az Adamikné Jászó Anna, Fleckensteinné Cservenka Júlia, Könyves-Tóth Lilla és Mészáros István által írt olvasástanítás-történeti könyv alapján megállapíthatjuk – a korabeli metódusokhoz képest meglehetősen korszerűtlenül járt el, de legalább nem silabizáltatta növendékét. A silabizálás ugyanis eredetileg nem a nehéz(kes) olvasást, hanem az olvasástanítás egyik legősibb módszerét jelentette. „A legelső gyakorlator így olvasta ki a kisdíák: *a-bé = ab*”, majd a mássalhangzó mögé került a magánhangzó, s azt is hasonlóképpen olvastatták el. Ezek a két-három hangból/betűből álló szótagok (syllabák) többnyire értelmetlen hangkapcsolatok. Aki a 20. században tanult olvasni, valószínűleg nem ezzel a módszerrel tanult. (Móricz Zsigmond még – tudhatjuk meg e tankönyvből, ha éppen a mesternél nem olvastuk – szintén silabizálás útján kezdte a betűkkel való ismerkedést.)

A legrégebbi, magyar nyelvű szöveget (is) tartalmazó ábécéskönyvünk Heltai Gáspár 1553-as kolozsvári nyomtatványa, a *Agymecskéknek és az egyéb együgyű keresztyéneknek épülésére*. Az 1560. évi nagyszombati katolikus zsinat rendelkezett a népiskolák megszervezéséről, s a ta-

nítók kötelességévé tette az olvasás megtanítását is. Sylvester János már a silabizálást is csupán a speciális magyar hangok/betűk elsajátításához használta. Ő, majd Dévai Bíró Mátyás és Bornemisza Péter voltak azok, akik a latin betűkön alapuló olvasástanítást a 16. században a magyar hangzókészlet sajátosságaira alkalmazták. Pázmány a korabeli vélekedésekkel ellentétben „üdvös-séges dolognak ítélte”, hogy a lányok-asszonyok is taníttassanak meg a betűvetésre és -olvasásra. Comenius a játékoságra helyezte a hangsúlyt, hogy a gyermekek saját képességeik szerint nyerjenek bebocsátást a betűk birodalmába, ne pedig a kor gyakran erőszakosan szigorú metódusa szerint. (A 17. század közepén általában három-négy évig tartott, mire a gyermekek úgy-ahogy megtanultak írni-olvasni.) Ezzel a magyar olvasástanítás tulajdonképpen el is jutott a ma is érvényesnek nevezhető alapokhoz, a többi a tanítási módszeren és a tanítón múlik.

Írni és olvasni tanulni nem könnyű, ám tanítani is nehéz. Számtalan módszer volt és van forgalomban, s valószínűleg mindig a tanuló személyiségéhez alkalmazkodva kell kiválasztani az éppen megfelelőt. A tanítók, oktatásmélettel foglalkozók számára mindenekelőtt a könyv zárófejezetét tenném kötelezővé, amely rövid, de velős áttekintést nyújt az olvasás fogalmáról, az elméleti alapokról, a terminológiai kér-

désekről, a módszerekről, egyszóval az olvasóvá nevelésről. Ezek végig-gondolása után pedig, nemcsak pedagógusoknak, hanem a művelődéstörténet iránt érdeklődőknek, sőt a gyakorló szülőknek is érdemes áttanulmányozni az egész könyvet, amely többet nyújt, mint amit címe ígér: a magyar olvasástanítás története mellett az írástanítás históriáját is felvázolja, s kellő alapossággal tájékoztat a mindenkori külföldi – természetesen a korabeli Magyarországon is ismert, követésre méltónak tartott vagy éppen vitatott – módszerekről, rendszerekről is. Kronológiai rendben halad, az egyes korszakok tanítási módszereit, tankönyveit, oktatáspolitikáját részletesen ismertetve. Külön erénye a könyvnek, hogy nem elégszik meg a történeti tények rögzítésével, hanem értékeli is a könyveket és metódusokat, s teszi ezt az adott időszak szintjén: a középkori írás- és olvasástanításon például nem a 19. század végi fononimikát (hangutánzó módszert) kéri számon. Természetesen, mint minden tankönyv, nem egyhuzamban olvasandó végig, de akárhol belelapozunk, mindig lelünk benne valami érdekeset, fontosat, megszívlelendőt.

CSILLAG ISTVÁN

(Szerkesztette Adamikné Jászó Anna,
Osiris Kiadó, Bp., 2001. 328 o. 2480 Ft)